

Het Antwerps Kievitdrama

Wie een overzicht zal maken van de stedenbouwkundige ontwikkelingen in Vlaanderen in het eerste decennium van de 21ste eeuw zal ongetwijfeld een stevige brok hebben aan de ontstaansgeschiedenis van het Kievitproject. Nooit eerder werd een nieuwbouwproject zo uitvoerig becommentarieerd in de dagbladen als deze operatie in de directe omgeving van het Centraal station van Antwerpen.

De optie om de gebieden rond de spoorwegstations de intensifiëren met belangrijke nieuwbouwprojecten is ontstaan in de jaren'90. Enkel nieuwe kantoorruimte optrekken in de stedelijke periferie en langs autosnelwegen biedt geen oplossingen, het vergroot enkel het geleidelijk dichtslibben van de wegeninfrastructuur. De directe binding tussen het spoorwegnet en bijkomende ruimtes voor de tertiaire sector wordt vooropgesteld als een bijdrage om het probleem van de mobiliteit te verbeteren. De Vlaamse Overheid toonde het voorbeeld en koos om de nieuwe VAC's (Vlaams Administratief Centrum per Provincie) in te planten in de nabijheid van de spoorwegstations. Na Hasselt (gerealiseerd), Leuven (in ontwerpfase) moet ook de Gentse stationsomgeving de inplantingplaats worden van een VAC.

Met de aanleg van de HST lijn Brussel / Antwerpen / Amsterdam en de optie om het Centraal Station van Antwerpen grondig te herstructureren en te renoveren was het duidelijk dat de zone rond het Kievitplein zeer geschikt was voor een toekomstige ontwikkeling. Het lag bijna voor de hand dat hier de druk van projectontwikkelaars erg groot zou worden. Eind 1998 organiseerde de Stad Antwerpen een beperkte offerte aanvraag met een uitnodiging naar 22 bureaus (1). Uiteindelijk kregen zes groepen de opdracht een ontwerp te presenteren en gaf de jury, waarin alle partijen betrokken waren, de voorkeur aan het voorstel van het Rotterdams bureau MVRDV. Het plan van MVRDV werd enthousiast ontvangen en bij de aanpassingen die op de wedstrijd volgden bleef de essentie van project erg gaaf bewaard. Evert Lagrou gaat in zijn analyse uitvoerig in op de verschillende aspecten van het MVRDV project. In februari laat Antwerpen een BPA opmaken dat rekening houdt met de wensen van het bedrijf Alcatel en de projectontwikkelaar Robelco. Midden 2002 volgde een goedkeuring van het BPA. Er was echter een probleem met het Gewestplan, de Kievitwijk stond ingekleurd als woonzone. Om dit te ontwijken werd het dossier doorgespeeld naar de Vlaamse overheid die een nieuw Gewestelijk Ruimtelijk Uitvoeringsplan (GRUP) liet opmaken, een document dat op 24 november 2003 verscheen in het Staatsblad. Volgens de actiegroep "De Ploeg", die het complexe dossier zeer grondig analyseerde, waren alle bouwaanvragen reeds ingediend en was het openbaar onderzoek al gestart. Volgens de actiegroep zijn er zeer zware procedure fouten gemaakt. De periode van onduidelijkheid speelde in het voordeel van de projectontwikkelaar Robelco. Zonder in te gaan op de

juridische aspecten mag men stellen dat via de omweg van de GRUP strategie, het Alcatel project werd doorgedrukt zonder dat er veel weerstand mogelijk is. Toch wist "De Ploeg", door een grondige kennis van het dossier, fel weerwerk te geven.

In het recente nummer van het tijdschrift A Plus / nr. 193 geeft Joeri De Bruyn een beknopt overzicht van de ontwikkeling van het dossier dat is uitgegroeid tot een "symbooldossier" in Vlaanderen (2). De titel is scherp: "Het grootste bouw misdrijf van Vlaanderen", een uitspraak van de actiegroep "De Ploeg" die met een grote inzet via de media het dubieuze verloop van dit dossier glashelder wist te communiceren. Het verhaal brengt de opeenvolgende stadia waarin dit dossier is ontspoord en hoe op het einde van de rit een aantal architectenbureaus op initiatief van de actiegroep, zoals de analyse en het voorstel van de B-Architecten (detail op de kaft van A Plus), en zelfs op vraag van de ontwikkelaar voorstellen ontwikkelen om te redden wat te redden valt.

Onbegrijpelijk in dit artikel is dat er geen woord wordt gerept betreffende de belangrijkste mededader aan deze beschamende stedelijke hold-up, namelijk het architectenbureau van Jaspers, Eyers & Partners. Laat ons duidelijk zijn, in een dergelijk project draagt de ontwerper een grote mede verantwoordelijkheid. Ook in de meeste dagbladartikels blijft dit bureau buiten schot en werden nauwelijks ingegaan waarom Jaspers werd gekozen. Een blad als A Plus had toch moeten vermelden waarom Robelco in zee is gegaan met Jaspers en Co. Waarom werd het project van MVRDV geaborteerd? Zijn er zakelijke banden tussen Jaspers en Robelco? Waarom kreeg dit bureau de voorkeur? Dit bureau Jaspers heeft een professionele aanpak en het netwerk dat hij heeft opgebouwd in de politieke en financiële wereld is indrukwekkend. De hoeveelheid opdrachten die worden binnengerijfd spreekt tot de verbeelding, de website van het bureau is een stortvloed aan projecten waarbij het produceren van m² en m³ de hoogste prioriteit is. Het zijn bouwsels die thuishoort op immobiliënbeurzen zoals het MIPIM in Cannes en die zich voor de rest distantieert van elk zinnig architectuurdebat en van de zorg voor een kwalitatieve leef- en woonomgeving. Beantwoorden aan de vraag van de opdrachtgever is heilig, zelfs al druist dit in tegen een maatschappelijk verlangen naar kwalitatieve publieke ruimte in de directe omgeving. Vermoedelijk ligt Jaspers niet wakker van deze kritiek, zijn enige ambitie is een zo groot mogelijke omzet te realiseren en zoveel mogelijk projecten in "portefeuille" krijgen, letterlijk en figuurlijk. Een betekenisvolle bijdrage leveren aan het toekomstig bouwkundig erfgoed van Vlaanderen, waarop wij en onze kinderen trots kunnen op zijn, mag men van een dergelijke bureau niet verwachten. Het is ook niet hun ambitie. Het Centraal Station van Antwerpen en de gebouwen van de Dierentuin getuigen van een stedelijke ambitie, de architectuur wordt ingezet om dit te visualiseren. De zielloosheid van het Alcatel project is een aanfluiting, een vorm van cynisme die dodelijk is voor een stad. Het Antwerps Alcatel gebouw uit de jaren vijftig van architect Hugo Van Kuyck

straalt nog iets uit van de ambitie van het bedrijf (3). Het Kievitproject is een uitstraling van een intellectuele armoede van de handige Robelco jongens. Het is nogmaals het bewijs dat grote multinationale bedrijven vanuit hun structuur elke ambitie hebben verloren om de samenleving iets kwalitatiefs te schenken. Dit staat in schril contrast met grote internationale bedrijven die gerund worden door cultureel verlichte zakenmensen zoals bijvoorbeeld Luciano Benetton.

De slag in Antwerpen is verloren. Dit is een pijnlijke realiteit na de inzet van velen en ook van de media. De actiegroep heeft veel meer energie en creativiteit opgebracht dan de architecten met hun ontwerp! Recent nam Robelco contact op met het Antwerps bureau Stramien voor een "reddingsoperatie". Hoe moet men dit inschatten? Is het een strategie om de buurtcomités wat zand in de ogen te strooien? Is Robelco niet meer tevreden van Jaspers & Partners? Of is het gewoon de strategie, nu de buit toch binnen is, om wat kleine gecontroleerde toegevingen te doen, terwijl het enkel gaat om wat opsmukwerk.

Er ligt als het ware een banvloek op dit stadsdeel. Het Copernicusgebouw is een zwarte pagina van de Vlaamse Overheid als bouwheer. Een zielloos project dat men beter kan afbreken, een optie die de Vlaamse Bouwmeester stevig verdedigde. De tragische brand in het reeds afgebroken Switell Hotel zal nog lang in het geheugen van de Antwerpenaars blijven hangen. En nu dit nieuw complex waarmee generaties Antwerpenaars opgezadeld zitten. Veel minder dan de grijze middelmaat!

Niemand is gelukkig met het eindresultaat, met uitzondering van Robelco. De Vlaamse Bouwmeester bOb Van Reeth was negatief over het verloop en het resultaat op deze uiterst centraal gelegen stedelijke plek. Het verhaal werd door Koen Van Synghel in De Standaard van 22 januari samengevat in de titel: "Over middelmaat en bedrog: het Kievitplein".

Deze operatie hebben wij te danken aan Robelco en het architectenbureau Jaspers & Partners. Wat een cynisch geschenk aan de Antwerpse bevolking! De wijze waarop dit project de strot werd ingeduwd in naam van de werkgelegenheid bij Alcatel tart elke verbeelding. Het is echter de harde realiteit, slikken zonder na te denken. Men mag er zeker van zijn, de gebouwen zullen langer blijven staan dan de aanwezigheid van Alcatel in deze stad. Om een oud Vlaams woord te gebruiken, deze unieke stedelijke locatie werd "mismeesterd" door kwakzalvers die geen zier geven om stedelijke kwaliteit. Het is een unieke gemiste kans voor Antwerpen. Misschien is de volgende aflevering de stationsomgeving van Gent Sint-Pieters!

Marc Dubois
5 mei 2005.

(1)

E. Lagrou, M. Dubois, Stations / Steden : Eurostation : 10 jaren onderweg, Brussel, 2003.

De zes bureaus: Jo Crepain, Xaveer De Geyter, Frank Delmulle, Max Architectuur en Stedenbouw, MVRDV en West 8.

(2)

J. De Bruyn, Kievit / Antwerpen: Het grootste bouwbedrijf in Vlaanderen, in: A Plus, nr. 193, april-mei, 2005, pp. 8-12.

(3)

I. Novgorodsky, Les nouveaux bâtiments de la Bell Telephone Manufacturing C^o à Anvers, in: La Technique des Travaux, septembre-octobre 1957, pp. 265-274.